

Geboorteplaats en geboortedatum van Keizer Karel: de grootste samenzwering van de 16e eeuw ?

Gent tegen Eeklo, een *match nul*

Johan Decavele

In het Keizer Karel-jaar 2000 voerden de heemkundige Romano Tondat en Prof. René Vermeir een vinnige polemiek over de geboorteplaats en het geboortjaar van Keizer Karel. Deze bijdrage heeft tot doel argumenten en tegenargumenten zorgvuldig na te gaan en met nieuwe interpretaties aan te vullen.

In welk jaar?

Karel V werd geboren *“s Maendaechs up Sente Matthijsavond den XXIIIen in sporcle anno XCIX°, omtrent den IIII hueren in den morghenstond bedaghende, so wart bij der gracie Gods gheboren binnen der stede van Ghend binnen thof te Walle de grave Karele, zone van onsen harden gheduchten heere ende prince, de heershtoghe Philips, filius Maximilien, Roomsche conyn, ende van onser gheduchten vrouwe, vrouwe Jehanne, dochter des conynx van Spaenge’.*(1) De tekst is gedateerd in de zogenoemde Paasstijl, waarbij het nieuwe jaar begon op Pasen. Nieuwjaar op 1 januari werd het vroegst ingevoerd in Venetië: al in 1522 had men er de Nieuwjaarsstijl. Frankrijk volgde in 1563. In Vlaanderen was 1 januari van toepassing door de ordonnantie van landvoogd Requesens van 1575, in Holland was dat in 1588. Engeland, tot vandaag altoos wantrouwig voor alle “nieuwsoortige” metingen, wachtte nog tot 1752.(2) Vóór 1575 is het in Vlaanderen niet steeds gemakkelijk te weten welke stijl gebruikt werd, tenzij er bij de datum tussen haakjes staat: (o.s.) = oude stijl of Paasstijl, (n.s.)= Nieuwjaarsstijl. Maar goed, de *‘XXIIIen in Sporcle anno XCIX’* is dus voor de huidige lezer niet 24 februari 1499, maar omgezet 24 februari 1500. Verder wordt hier nog nader op ingegaan.

Op welke datum?

De versie van 24 februari 1500 lezen we bijvoorbeeld in een feestballade van 21 strofen, getiteld *‘Triumphe van die Gheboorte van Keyser Carolus’*, van de hand van de Gentse rederijker Lieven Bautken. Of in de levendige beschrijving van de feestelijkheden bij de geboorte en de doop van de prins te Gent door de Franse rederijker Jean Molinet (1435-1507), hofkronieker van het Bourgondische huis. Sindsdien is in alle kronieken, naslagwerken, biografieën, encyclopedieën, websites, waar ook ter wereld “Gent 24 februari 1500” niet meer in vraag gesteld.

Althans tot zo'n honderdzeventig jaar geleden. In Eeklo werd in 1858, naar aanleiding van de herdenking van de 300e verjaardag van het overlijden van Keizer Karel, de officiële geboorteverkie voor het eerst - zij het schoorvoetend - in twijfel getrokken. Er werd voorzichtig geopperd: 20 of 22 februari 1500 in Eeklo. We hebben er het raden naar waarom nochtans verdienstelijke plaatselijke vorsers hun zinnige argumenten toen niet open en bloot hebben uitgespeeld. Het lijkt wel alsof ze vreesden daardoor de doos van Pandora te zullen openen, zo niet ervoor terugschrokken zich de hilarische schaterlach van de Gentse (en Europese!) geleerdenwereld op de hals te halen. Want, nietwaar, er zijn toch de Gentse stadsrekeningen, waar alles ondubbelzinnig geattesteerd wordt.

Maar is dat wel zo?

In Gent en waar?

In de rekening van het schepenenjaar 16 augustus 1499 - 15 augustus 1500 (Stadsarchief Gent, reeks 400, nr. 34) staan een hele reeks uitgaveposten genoteerd voor kosten die het stadsbestuur gemaakt heeft ter gelegenheid van het verblijf van het vorstelijk echtpaar met zijn gevolg, de doop van de prins, de aankomst van tante Margaretha van Oostenrijk vanuit Spanje op 5 maart, de traktaties met wijn, de talrijke feestelijkheden die in de stad werden georganiseerd. Zo leren we dat acht stoere mannen van het weversambacht en evenveel van de kleine neringen in november en december 1499 in het Prinsenhof permanent de wacht hielden *'te bewaernesse van onser harder gheduchte vrouwe ende prinsesse'*, en dat reeds op 8 februari 1500 Jan de Vos schikkingen moest treffen ter voorbereiding van een generale processie en feestelijkheden *'diemen doen zoude ten ghelighene van mynder gheduchte vrouwe ende prinsesse'*.

En dan zijn er de uitgaveposten rond de geboorte zelf. Twee niet nader genoemde personen krijgen een flinke gratificatie omdat zij aan de *'scepenen brochten de eerste blyde nieumaere ende tidinghe vanden gheboorte van onsen jonghen prince binnen deser stede gheboren up Sente Matthys avont anno xcix'*. Men zou deze tekst op twee wijzen kunnen lezen, naarmate men al dan niet een komma invoegt na het woord *stede*. Ofwel zijn de boodschappers het blijde nieuws van de geboorte naar Gent, binnen deze stad, komen brengen; ofwel hebben ze het nieuws gebracht dat de jonge prins binnen deze stad geboren was.

Een volgende uitgavepost is evenwel minder cryptisch. Meester Ogier Impins, erfscheider, ontvangt een zeer aanzienlijk bedrag voor het bouwen van een overdekte galerie van het Prinsenhof naar de Sint-Janskerk (nu Sint-Baafskathedraal), waarlangs de doopstoet zou gaan *'van onsen jonghen prince hertoghe Karel, gheboren binnen dese stede up Sente Matthys avont xcix'*. Elders krijgt schaliedekker Martin Bekaert op 24 februari een premie omdat hij als eerste de geboorte van Karel gevierd heeft op de toren van de Sint-Niklaaskerk. Er zijn

nog een reeks andere uitgaven voor feestelijkheden in Gent ter gelegenheid van de prinselijke geboorte, maar deze zijn niet precies gedateerd. Over de feestballade van de rederijker Lieven Bautken en het Memorieboek van Gent is reeds gehandeld.

Als men enkel de Gentse stadsrekeningen in ogenschouw neemt, is er geen twijfel. Of misschien dan toch over een detail. Tot tweemaal toe wordt het bericht van de geboorte binnen de stad Gent gedateerd op '*Sente Matthys avont*'. Nu was het in de zestiende eeuw nog gebruikelijk de vooravond van een belangrijk feest gewoon 'avond' te noemen (zoals nog steeds in bijvoorbeeld het woord 'Kerstavond', 24 december). Aangezien het feest van Sint-Matthijs op 24 februari valt, zou in dat geval Sint-Matthijsavond betekenen: 23 februari. Maar in een schrikkeljaar is dat niet zo (zie verder), waarmee niet in tegenspraak is dat Martin Bekaert in de loop van de daaropvolgende dag, 24 februari, het blijde nieuws wereldkundig maakte via een spektakelact op de toren van Sint-Niklaas. Uit een bewaard gebleven kwitantie (Rijsel, Archives Départementales du Nord, B.2171, pièce 72.180) blijkt overigens dat op diezelfde 24e februari Filips de Schone persoonlijk vanuit Gent een ijlbode stuurde naar de heer van Besançon en de prins van Oranje om hen op de hoogte te brengen van '*l'accouchement et délivrance de madame l'archiducesse sa compaigne*'.

Alleszins lijkt het steeds de uitdrukkelijke bedoeling van Filips de Schone te zijn geweest om de baby wel degelijk in Gent ter wereld te laten komen. Daarvoor pleit dat hij de toekomstige moeder voor de laatste maanden van haar zwangerschap samen met hun dochtertje Eleonora naar Gent stuurde, en dat het Gentse stadsbestuur al op 8 februari 1500 schikkingen trof voor de nakende geboorte.

Dat die geboorte juist in het Prinsenhof moest plaatsgrijpen zou dan weer een verklaring kunnen vinden in het feit dat - zoals de Gentse historicus Daniël Lievois in een omstandig artikel heeft aangetoond - deze vorstelijke residentie een juridische enclave was binnen het grondgebied van de stad Gent, waar schepenen noch enig ander ondergeschikt bestuur rechtsmacht bezaten, maar enkel de vorst autonoom alle hoogheid uitoefende.⁽³⁾ Zo zou de prins geboren worden, niet in de jurisdictie van welke onderdaan of ondergeschikte overheid ook, maar in het eigen rechtsgebied van de vorst zelf. Bovendien hadden Filips de Schone en zijn vader keizer Maximiliaan van Oostenrijk blijkbaar iets met het Gentse Prinsenhof. Vergeten we niet dat het hier was dat Maximiliaan in 1477 met Maria van Bourgondië getrouwd was, een huwelijk waardoor de Habsburgers hun entree hadden gemaakt in het welvarende rijk van de Bourgondische hertogen.

Stond dus de plaats van de geboorte boven en buiten welke particuliere horigheid ook, dan was dat eveneens zo voor de datum. Het is merkwaardig dat vóór mijn bijdrage van 2000 ⁽⁴⁾ geen biograaf van Keizer Karel was blijven stilstaan bij de bijzondere betekenis van 24 februari 1500. Vóór de invoering van de reeds genoemde Gregoriaanse kalender in onze gewesten (1575) was het jaar 1500 nog een schrikkeljaar, hetgeen betekent dat februari toen 29 dagen telde (volgens de Gregoriaanse kalender zou 1500 geen schrikkeljaar geweest zijn

en slechts 28 dagen geteld hebben). In werkelijkheid is het in 1500 hier niet de 29e, maar de dubbele 24e die wordt toegevoegd aan de maand februari. Een schrikkeljaar is in het Frans tot vandaag *une année bissextile*. De term komt van het Latijnse *'bis sextus dies ante calendas martii'*, wat letterlijk de tweede zesde dag vóór de kalenden, of vóór 1 maart betekent. Dit verwijst naar de schrikkel dag die in de Romeinse kalender werd toegevoegd bij 24 februari, waardoor die maand effectief twee keer de zesde dag voor 1 maart had.. In een schrikkeljaar was dus de 6de laatste dag 24 februari, de 5de laatste dag 25 februari. Daartussen lag 24 februari bis, die dus dubbel geteld werd met de 6de laatste dag. Zo was de eerste 24e februari een 'zwevende' een 'ongenummerde' dag, die niet op de kalender voorkwam. Sint-Matthijsavond viel in 1500 op die eerste 24e februari, terwijl het feest zelf van Sint-Matthijs op de tweede 24e februari volgde. In 1500 was Sint-Matthijsavond dus een unieke, niet aan alledaagse maatstaven onderhorige dag, perfect geschikt voor de geboorte van een uitzonderlijk beloftevolle prins.

Of in Eeklo ?

Wat is het nu eigenlijk: Gent 24 februari of Eeklo 20/22 februari? Een gedreven plaatselijke vorser, Romano Tondat, heeft de Eeklose stadsrekeningen uitgevlooid en hij vond een aantal vermeldingen betreffende zeer uitzonderlijke manifestaties die daar werden gehouden. Het zijn rekeningposten die ondubbelzinnig vóór 24 februari gedateerd zijn. En daarmee had Tondat de doos van Pandora dan toch geopend! In een boekje uit het Keizer Karel-jaar 2000 schreef hij met grote overtuiging dat Karel op 20 of 22 februari in Eeklo geboren was.(5)

Wat bevatten die rekeningen van Eeklo? Op datum van 20 februari staat dat er een vreugdevuur werd aangestoken *'als onse gheduchte vrouwe ende prinsesse ghelegghen was'*, en vervolgens dezelfde vermelding met de toevoeging *'ghelegghen was van eenen zone'*. Twee dagen later, 22 februari, staan er tamelijk aanzienlijke uitgaven genoteerd voor het aansteken van een groot vreugdevuur, en aan de klokkenluider, speellieden en ook ten behoeve van overheden en notabelen vergaderd in het schepenhuis, *'verblydende dat onse voornoemde gheduchte vrouwe ghelegghen was'*. Dezelfde dag, 22 februari, heeft de burgemeester van Eeklo kleingeld ter waarde van 3 pond parisis *'ghestroyt ende ghezaeyt uut blyscepen ende omme de ghedinckenesse vander gheboorten van onsen voornoemden jonghen prinche'*. Zelfs professionele historici realiseren zich soms niet goed wat ze lezen. Overgezet naar begrijpelijk Nederlands staat hier, tot drie maal toe, dat onze geduchte vrouwe, Johanna van Castilië, op 20 februari bevallen is van een zoon, een prins. Op 22 februari strooit de burgemeester kleingeld uit om die geboorte te gedenken. Nemen we aan dat de data in de kopie (zie verder) verkeerd zijn afgeschreven en het - bij wijze van voorbeeld - 25 februari moest zijn. De geboorte van de prins op 24 februari in Gent zou dan,

toen dat in Eeklo bekend raakte, aanleiding gegeven hebben tot feestelijkheden. Maar. Men kan zich niet voorstellen dat uit Gent het bizarre nieuws zou zijn gekomen “dat de geduchte vrouw bevallen” was. Logischer ware de boodschap dat er in Gent “een prins geboren” was. En nogmaals: de bevalling zelf is enkel in de Eeklose stadsrekening vermeld, in de Gentse rekening wordt één keer vermeld dat de geduchte vrouw daar “zou” bevallen. Hopelijk is deze nogal complexe redenering voldoende duidelijk. Houden we tevens in gedachten dat er in de Gentse rekening helemaal niets vermeld is over de bezigheden van het echtpaar van 8 januari tot 24 februari 1500. En tenslotte: de rekeningen van geen enkele andere stad in de wijde omgeving van Gent maken melding van uitbundig feestgedruis bij het bericht van de geboorte van een prins. Enkel in Eeklo.

Onmiddellijk werd Tondats stelling weerlegd door Prof. René Vermeir.(6) Hij schrijft onder meer: *De twijfel sloeg pas echt toe toen de Leuvense hoogleraar Jan Roegiers volmondig beaamde dat de keizer niet op 24 februari, maar minstens drie of vier dagen vroeger werd geboren en op zijn beurt zegde ervan overtuigd te zijn dat de geboorte zeker niet in Gent plaatsvond, maar wel in Eeklo of de onmiddellijke omgeving van Eeklo. "Het spijt me zeer voor Gent, maar de geschiedenis heeft haar rechten", aldus prof. Roegiers in De Gentenaar van 21 februari 2000. Ook de voormalige Gentse stadsarchivaris Johan Decavele verklaarde enkele maanden later in De Gentenaar (nl. de Weekend-editie van 26 mei 2000) erg onder de indruk te zijn van Tondats hypothese en argumentatie.*

Vervolgens geeft hij kritiek op de argumenten van Tondat. De originele stadsrekening van Eeklo over de periode 18 februari 1500 (n.s.) - 30 maart 1501 (n.s.) is niet bewaard. Men is aangewezen op het exemplaar bestemd voor de Rekenkamer van Rijsel, thans bewaard in het Algemeen Rijksarchief te Brussel (nr. 34.430). Dit is dus een kopie. René Vermeir gaat er van uit dat de kopiist fouten heeft begaan bij het overschrijven van de data. Als zijn voornaamste argument is dat nogal zwak.

Hij beweert in de stadsrekeningen van Gent voldoende gegevens te hebben gevonden die de geboorte in deze stad bewijzen. Hierboven zijn die (genoegzaam bekende) betalingen vermeld. Daarbij één opmerking. Twee niet nader genoemde boodschappers werden door de stad betaald omdat ze het nieuws van de geboorte waren komen melden. Wat was dat voor raar gedoe? Twee anonieme mannen komen in het Stadhuis zeggen dat de vorstelijke kleine 200 meter verder in het Prinsenhof geboren is, en ze moeten daarvoor nog betaald worden ook? Geen sprake dus van een hoge delegatie uit het prinselijke gevolg die te voet plechtig vanuit het Prinsenhof het heuglijke nieuws van de geboorte aan het stadsbestuur ging melden. Hier rijst de vraag: vanwaar kwamen die twee lui ?

Onmiddellijk publiceerde Tondat, eveneens in de Handelingen van Gent, een omstandige herneming van zijn argumenten.(7) In hetzelfde nummer gaf Vermeir zijn ‘Slotwoord’ met een vermanend vingertje van: “Hier spreekt de professor, jij bent maar een amateur”. Opnieuw leest men niets anders dan dat de verstrooide kopiist van de Eeklose rekening de

data gewoon slecht moet afgeschreven hebben, namelijk op folio 10 en folio 21, de enige twee folia waarin over de geboorte gerept wordt, terwijl verder alle andere data correct zouden zijn overgeschreven. And that's it.(8)

Wat kan er in werkelijkheid gebeurd zijn ?

Het is mogelijk dat de geboorte vroeger gekomen is dan verwacht en dat men, van Brugge komend, Gent waar het allemaal gepland was, niet meer tijdig kon bereiken. Zo zou de bevalling onderweg in Eeklo gebeurd zijn, om daarna zodra mogelijk naar Gent door te reizen, en daar op 24 februari de geboorte publiek te maken.

Menselijkerwijze blijft men natuurlijk met de vraag wat een hoogzwangere vrouw, die wist dat de baby zich elk ogenblik kon aanmelden, ertoe kon bewegen om toch nog een risicovolle reis te doen langs wegen die toentertijd tussen Gent, Eeklo en Brugge nogal wat hobbeligheden vertoonden. Het kan bijna niet anders dan dat de vermoeiende verplaatsing alles te maken had met de nakende geboorte zelf. Is het gewaagd te veronderstellen dat Isabella door haar man Filips de Schone voor de bevalling naar dezelfde vertrouwde vroedvrouw in Eeklo is gebracht die, luidens de Eeklose rekening van 1478, zijn eigen verzorgster was geweest na zijn geboorte in Brugge? Zo komt Eeklo 20 of 22 februari al wat dichterbij.

Althans voor de officiële versie was dat allemaal maar bijzaak. De nuances in de feitelijkheid van: “waar” en “wanneer” de prins in werkelijkheid geboren was, werden door de raadgevers van Filips de Schone misschien als onbelangrijke details weggewuifd ten voordele van een hoger doel. Met dichtbij een waarlijk glorieuze datum mocht men zulke unieke kans niet laten liggen en kon het “onbeduidende” Eeklo maar best het zwijgen worden opgelegd. Het Gentse Prinsenhof en de schrikkelidag 24 februari vormden de meest ideale geboorteplaats en -datum voor een Bourgondisch-Habsburgse prins, wiens glorieus toekomst de astrologen al bij zijn wieg wisten te voorspellen en die met de titel “hertog van Luxemburg” van meet af aan voorbestemd was om later Duits koning en keizer te worden.

Karels verjaardag in ere gehouden

Feit is dat Karel als knaap was ingepeperd dat hij in Gent geboren was op 24 februari 1500. Bijgevolg heeft hijzelf, niets beters wetend, deze stad zijn leven lang beschouwd als zijn geboorteplaats en 24 februari 1500 als zijn geboortedatum. Zozeer is dat waar, dat toen ik enkele verjaardagvieringen van de keizer op een rijtje ging zetten, ik tot mijn verbazing meteen bij evenveel belangrijke hoogtepunten uit zijn leven belandde. Dat was blijkbaar nog niemand opgevallen. In 1999 heb ik dat in extenso opgenomen in een populariserend boekje over de relatie van Karel V met zijn geboortestad (9), en nog eens in de publicatie van

Tondat. Met de grote zin voor symboliek die hem eigen was heeft Karel nooit nagelaten de goegmeente dat bij tijd en wijle in te prenten.

Zo kwam hij op **24 februari 1509** samen met zijn opa keizer Maximiliaan van Oostenrijk zijn **negende verjaardag vieren in Gent**. Het was een nooit eerder gezien, overdonderend spektakel. Er marcheerden tienduizend voetknechten door de straten van de stad, gekleed in het rood en met op borst en rug een pelgrimsstaf geborduurd en elk met een spies in de hand. Daarop volgden tweeduizend ruiters, die met hun deels rode, deels blauwe kledij volgens een ooggetuige wel grote vogels leken, *'scinende of zy daer mede vlooghen'*. In de centrale groep reden de vorstelijke grootvader en de kleinzoon. Ze droegen allebei een harnas en op het hoofd een witte hoed. 's Anderendaags, op zondag 25 februari, had er een spectaculair steekspel plaats op de Vrijdagmarkt. Keizer Maximiliaan, Lodewijk V, paltsgraaf aan de Rijn, en Frederik III, hertog van Saksen (in 1519 de doorslaggevende stem voor de verkiezing van Karel tot keizer en vervolgens de persoonlijke begunstiger van Maarten Luther) kwamen ook in de baan. Maar de echte tweekampen werden gevoerd tussen twintig Duitsers en evenveel Vlamingen. Op voorstel van de paltsgraaf waren het zeer harde, zogenoemde 'Duitse' toernooien, dat wil zeggen: niet de gewone vorm met lichte, gemakkelijk versplinterende lansen die aan de uiteinden kroontjes droegen en waarmee men de tegenstander slechts tegen het harnas stootte, maar wel met harde lansen en zo diep in het zadel gezeten dat én paard én ruiter moesten worden ingezet. Drie Duitse edellieden verloren het leven, *'ende van ghelijcken de perden'*. De grote triomfator was de Gentse edelman Bauwen Borluut, niet alleen op de bewuste zondag, maar ook tijdens de volgende toernooien die nog drie dagen lang doorgingen. Van een kinderverjaardagsfeestje op 24 februari gesproken...

Begin 1515 besloten de Staten-Generaal te Brussel dat prins Karel op zijn vijftiende meerderjarig zou worden verklaard, teneinde na de vroegtijdige dood van zijn vader Filips de Schone ondanks zijn jonge leeftijd het bewind over onze gewesten te kunnen aanvaarden. Voor het vieren van de dag zelf van zijn meerderjarigheid, **24 februari 1515**, koos de jongeman eens te meer **zijn geboortestad Gent uit**, *'ende was met grooter triomphe inghehaelt ende daer berrenden t' synen incommene wel 8000 toortsen'*. Een week lang werden heuse Gentse Feesten georganiseerd, inclusief een *'costelick banket'* op de Collatiezolder van het Stadhuis (de zaal boven de huidige Gemeenteraadszaal). Gulhartig bevestigde de prins Gents oude privileges en kende er nieuwe toe. Hij sloeg eigenhandig twaalf edellieden tot ridder. Zelfs de natuur vierde mee met curieuze kronkels: men zag in de lucht twee regenbogen, *'staende ruggen tegen ruggen, hetgheen hiervoormaels nooit gesien en was'*. De uitgelaten stemming sloeg evenwel plots om op zondag 4 maart. Karel zwoer toen in de Sint-Janskerk (de huidige Sint-Baafskathedraal) als graaf van Vlaanderen de eed aan zijn Gentse en Vlaamse onderdanen. Maar aandachtige toehoorders merkten verbaasd op dat de in Gent vooraf klaargemaakte eedformule stiekem vervangen was door een andere

tekst, waarin de vorstelijke macht veel ruimer en dus de stedelijke voorrechten veel enger geïnterpreteerd werden. Er kwam gemor van en enkele dagen later ontketenden de Gentse wevers gevaarlijke relletjes. Het oproer werd onmiddellijk neergeslagen, met twee terechtstellingen op het Sint-Veerleplein en voor een hele reeks andere oproerkraaiers strafbedevaarten naar Santiago de Compostela, Rome en Keulen. Karel liet daarop aan de schepenen een streng edict voorlezen, waarin stond dat de ferme inperking van de politieke macht van het stadsbestuur onverminderd van toepassing zou blijven. Hij eiste dat het stuk zou neergelegd worden in het stadsarchief en geregistreerd in het *Privilegieboek*. “Het is een Calfel”, zo schimpten de Gentenaars mistroostig. Het vertrek uit Gent van Karel en zijn gevolg, na een verblijf van anderhalve maand, verliep in mineur. Dit eerste conflict was een duidelijk signaal dat de amper 15-jarige vorst geen tegenkanting meer zou dulden, zelfs niet van zijn geboortestad. Een verjaardag, een 24e februari, die men in Gent niet rap zou vergeten.

Al vroeg stond de jonge vorst op het internationale strijdtoneel, in een nooit aflatende confrontatie met zijn grote aartsrivaal, koning Frans I van Frankrijk. Het hoogtepunt van de epische dualiteit tussen Habsburg en Valois viel in 1525 bij de Italiaanse stad **Pavia**. De troepen van de keizer wisten daar koning Frans I te verslaan en hem zelf gevangen te nemen. En let vooral op de datum die de keizerlijke generaals voor de ultieme bezegeling van de zegepraal hadden uitgekozen: **24 februari 1525** !

Nadat Karel al in 1519 door de Duitse keurvorsten tot keizer van het Heilig Roomse Rijk was verkozen, liet hij zich in **1530 te Bologna** de keizerkroon op het hoofd zetten door de paus, en wel alweer op zijn verjaardag, **24 februari**.

De keizer beschouwde het als zijn heilige roeping de westerse Christenheid te behoeden tegen de dreigende Islam van sultan Suleyman de Grote. Zijn eerste grote overwinning op de Noord-Afrikaanse bondgenoten van het Ottomaanse rijk behaalde Karel in de beroemde slag bij **Tunis op 24 februari 1535**. Met de bestelling van een waarlijk schitterende Brusselse tapijtenreeks beoogde Karel V de herinnering aan deze roemrijke daad op zijn verjaardag blijvend levendig te houden.

Voor een volgende verjaardag moeten we terug naar **Gent**. Aan het hoofd van een machtig leger was de keizer in februari **1540** aangekomen in de stad, met de bedoeling de opstandige Gentenaren een lesje te leren. Zonder iets te zeggen trok hij zich met zijn hoge gevolg terug in het Prinsenhof en wachtte er tot, jawel, **24 februari**, om een eerste opzienbarende daad te stellen. Op die dag liet hij, op de plek waar hij naar zijn overtuiging dag op dag veertig jaar tevoren geboren was, met veel omhaal het Gentse stadsbestuur ontbieden om er te komen luisteren naar zijn requisitoir. Nadat daarin alle misdrijven waren opgesomd waaraan de Gentenaren zich hadden schuldig gemaakt, was het besluit dat ze majesteitsschennis hadden gepleegd en dat bijgevolg hun persoon, hun goederen en al hun privileges verbeurd waren verklaard. De keizer was over het gedrag van de Gentenaars ten zeerste ontstemd, en

vond het *'te vremder dat zelve ghebuert is inde voorseyde onse stede, anneghemeerct dat wy aldaer gheboren zyn, ende te dier causen totte zelve altyts hebben ghedregen zonderlinghe jonste ende gheneghenthey'*.⁽¹⁰⁾ De schepenen werden met een kopie van de aanklacht naar huis gestuurd en kregen tien dagen de tijd om een antwoord op te stellen. Het eind van het verhaal is bekend: de Gentenaren werden tot "Stropdragers" gemaakt, beroofd van al hun privileges, terwijl hun mooiste monument, de Sint-Baafsabdij, plaats moest ruimen voor een Spaanse dwangburcht. Allemaal begonnen dus op een ophefmakende 24e februari, waar de Gentenaars nu nog van gruwen.

Het meest onverwachte - en voor de keizer persoonlijk misschien wel het mooiste - verjaardagsfeest viel zes jaar later. Toen hij in de zomer van 1545 in de Duitse stad **Regensburg** in moeizame en langdurige onderhandelingen gewikkeld was met de protestantse vorsten, vond hij verpozing in de armen van een jonge plaatselijke zangeres, Barbara Blomberg. Deze blonde schoonheid speelde het klaar om als verjaardagscadeau, uitgerekend op **24 februari 1546**, het leven te schenken aan 's keizers natuurlijke zoon Jeronimo. Het was trouwens deze speelse prachtknaap die de laatste levensjaren van Keizer Karel in Yuste in 1557-1558 nog ten zeerste heeft weten op te vrolijken.

Op de protestantse vorsten van het Duitse Rijk, verenigd in het zogenoemde Schmalkaldische Verbond, behaalde Keizer Karel uiteindelijk een definitieve overwinning in de bekende **slag bij Mühlberg**, en je houdt het niet voor mogelijk: op **24 februari 1547** !

Ook na de dood van Karel V bleef zijn verjaardag levendig. Broer Ferdinand, intussen Duits keizer geworden, organiseerde immers precies op **24 februari 1559** te **Augsburg** een grootse rouwstoet ter nagedachtenis aan zijn broer en voorganger als keizer van Duitsland.

Uit al deze voorbeelden blijkt genoegzaam dat Karel V nooit zelfs maar de minste twijfel liet bestaan over zijn geboortedatum. Dat zijn geboorte zich wel degelijk in Gent had afgespeeld, stond bij hem al even onwrikbaar vast. "Ik ben een Gentenaar en van Gent geboren", zei hij bij het uitspreken van zijn grote straf in 1540.

Het is verbazend hoe vaak Karel V ook buiten zijn verjaardag op bezoek kwam in Gent: minstens tien keer.⁽¹¹⁾ Het meest opmerkelijke was dat op 25 juli 1521. Hij had tot 25 mei 1521 de bekende Rijksdag van Worms voorgezeten, waar de aanwezige Luther in de Rijksban gedaan werd. Daar vernam Karel dat de boeken van Luther al een ruime verspreiding kenden in zijn geboortestad. Spoorlags ijldde hij naar Gent, bijna 500 km ver (per koets maximum 8 km per uur). Aangekomen vernam hij dat de apostolische gezant ruim 300 lutherse boeken in beslag had weten te nemen in de stad. Nu werden ze op de Vrijdagmarkt aan de vlammen prijsgegeven, in aanwezigheid van duizenden Gentenaren en tot groot genoegen van de toekomstige keizer. Ook diens zwager Christiaan II was erbij.⁽¹²⁾ Die was zopas afgezet als koning van Denemarken en had met zijn vrouw Isabella, Karels zuster, een toevlucht gevonden in Lier. Wat Karel toen nog niet wist, was dat hij in Brussel,

Antwerpen en Amsterdam een ongebreidelde promotor was van het lutheranisme. Hij had nauwe contacten met Wittenberg en is er, naar wordt aangenomen, met zijn vrouw op bezoek geweest. Ze hadden relaties met de lutherse keurvorst Frederik de Wijze van Saksen, dezelfde die in 1509 in Gent op Karels verjaardagsfeest was geweest. Op Christiaans voorspraak konden de bekende ex-augustin Gerard Geldenhouwer en de afvallige Antwerpse priester Claes van der Elst in 1525 in Wittenberg Luther ontmoeten en er zijn “lessen” bijwonen. ‘s Konings foerier Willem van Zwolle werd in 1529 in Mechelen als ketter op de brandstapel terechtgesteld.(13) Tot zijn scha en schande heeft de jonge keizer moeten ondervinden dat zijn boekverbranding in Gent alleen maar een averechts effect heeft gehad, tot zelfs in zijn eigen familie!

Weinig bekend in de literatuur is verder dat, na zijn troonsafstand van 1555, het vanaf de Korenlei in zijn geboortestad was dat de keizer definitief de Nederlanden verliet. Op 11 augustus 1556 kwam hij uit Brussel in Gent aan. Hij nam zijn intrek in het Hof van Wacken aan de Poel. Na daar met zijn twee zussen en zijn zoon Filips II van feestelijke spektakels op Leieschepen te hebben genoten, voer hij op 28 augustus 1556 weg uit Gent langs de Sasse Vaart - die de stad dankzij hem had mogen graven naar Sas van Gent - en zo verder naar Vlissingen. Daar lag een vloot schepen klaar, met in het midden de luxueuze *El Espiritu Santo*, die hem op 15 september 1556 naar Spanje bracht.(14)

Keizer Karel overleed, zoals genoegzaam bekend, in Yuste op 21 september 1558.

Besluit

Over de datum en de plaats van de geboorte van Keizer Karel heerst er vandaag nog geen eenstemmigheid. Het onvindbare *Itinerarium* van Filips de Schone had wellicht uitsluitsel kunnen geven. Wel was de keizer zelf er rotsvast van overtuigd dat hij op 24 februari in Gent geboren was, maar dat was hem zo van kindsbeen af diets gemaakt.

Het is opmerkelijk dat de laatste vijftig jaar geen enkele geboren en getogen Gentenaar onderzoek heeft gedaan naar zijn/haar meest illustere stadsgenoot. Zijn ook zij er misschien allesbehalve gerust in? De recente speurders hebben geen Gentse chauvinistische reflex: René Vermeir komt uit Dendermonde, Romano Tondat was een ingeweken Italiaan uit Eeklo, Jan Roegiers kwam uit Sleidinge/Lembeke, de ondergetekende is een West-Vlaming, geboren in Tielt.

Er valt dus nog wel één en ander te doen. Voorlopig blijven we het op “Gent 24 februari 1500” houden. Maar absolute zekerheid hebben we niet. Eeklo heeft ook troeven: de herhaalde vermeldingen van de bevalling, de enige stad die veel uitgaven besteedde aan de viering, het vertrouwen in de vroedvrouw die Filips de Schone hier als baby al had verzorgd, de stilte in de Gentse stadsrekening over het doen en laten van het echtpaar van 8 januari tot 24 februari. Aan de ondubbelzinnig uitroep: Eeklo! van wijlen Prof. Jan Roegiers, een

gerenommeerd historicus, gaat men niet zomaar voorbij. Zijn archief, neergelegd in het Universiteitsarchief Leuven, is helaas niet toegankelijk, omdat het nog niet geïnventariseerd is. Had hij gelijk, “dan staan we voor wat ik zou durven omschrijven als de grootste samenzwering van de 16e eeuw”, aldus Prof. René Vermeir(15): meteen de toepasselijke titel van deze bijdrage!

Misschien verschaft nieuw bronnenonderzoek in het *Archivo General* van *Simancas* meer duidelijkheid. Welke ervaren Gentse historicus durft zich daar nog eens in vastbijten?

Voetnoten

1. Uit het Memorieboek van Gent, geciteerd door M.-L. Van Bruaene, “De Gentse Memorieboeken als spiegel van stedelijk historisch bewustzijn”, in: *Verhandelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, XXII, 1998, p. 128. Met dank aan René Vermeir voor deze verwijzing, hoewel hij er zelf geen gebruik van heeft gemaakt. Dit is nochtans het meest omstandige bericht, als men ervan uitgaat dat Keizer Karel in Gent geboren is. Vraag is wel wanneer het geschreven is en hoe betrouwbaar het in het Memorieboek terecht gekomen is.
2. Bij mijn archiefbezoeken in binnen- en buitenland had ik steeds dat nuttige lijstje bij.
3. D. Lievois, “Het Hof ten Walle ten tijde van Keizer Karel V”, in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, 54, 2000, p. 135-193.
4. J. Decavele, “Waarom ‘moest’ Keizer Karel op 24 februari 1500 in Gent geboren zijn?”, in: R. Tondat, *Keizer Karel te Eeklo geboren*, Eeklo, 2000.
5. R. Tondat “Keizer Karel te Eeklo geboren!”, in: *Keizer Karel te Eeklo geboren*, Eeklo, 2000, p. 5-19.
6. R. Vermeir, R., “Grote kanonnen en kleine Karels: city-marketing, gemeenteraadsverkiezingen en geschiedenis.”, in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, 54, 2000, p. 4-16.
7. R. Tondat, R., “De geboorteplaats van Keizer Karel.”, in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, 55, 2001, p. 54-61.
8. R. Vermeir, R., “Romano Tondats betoog van naderbij bekeken.”, in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, 55, 2001, p. 463-466.
9. J. Decavele, “Gent, stad van Keizer Karel”, Brussel, 1999 (Reeks *Parcours, Artis-Historia*). Ook verschenen in het Frans en het Duits.
10. Karel V aan de schepenen en overdekens van Gent, 13 september 1539: L.P. Gachard, “Relation des troubles de Gand sous Charles-Quint”, Brussel, 1846, p. 603- 604.
11. Een onvolledige lijst in P. Kluyskens, “Keizer Karel”, in: *Ghendtsche Tydinghen*, 39/6, 2010 – 40/2, 2011 (heruitgave van krantenartikels uit 1955).
12. J. Decavele, “De dageraad van de Reformatie in Vlaanderen (1520-1565)”, Brussel, 1975, p. 235-237.
13. J. Decavele, “Vroege reformatorische bedrijvigheid in de grote Nederlandse steden”, in: *Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis*, dl. 70/1, 1990, p. 19.
14. J. Decavele, “Gent, stad van Keizer Karel”.
15. “Grote kanonnen”, p. 6